

LOVSTVO U DRŽAVNIM ŠUMAMA KAO NOSITELJ TRANSFERA RASPLODNOG MATERIJALA JELENA OBIČNOG (*Cervus elaphus*) I DIVLJE SVINJE (*Sus scrofa*)

HUNTING MANAGEMENT IN STATE FORESTS AS A KEY FACTOR IN THE TRANSFER
OF RED DEER (*Cervus elaphus*) AND WILD BOAR (*Sus scrofa*) BREEDING STOCK

Pavle VRATARIĆ i Ivan TARNAJ*

SAŽETAK: Danas su u Republici Hrvatskoj ustanovljena lovišta u državnom vlasništvu, kojima dijelom gospodare Hrvatske šume d.o.o. i državna lovišta dodijeljena na gospodarenje putem natječaja kao koncesija ili zakup. Tamo gdje nije postojao interes za ustanovljenje lovišta u vlasništvu ili su vlasnici ispod tisuću hektara neprekinutog zemljišta, ustanovljena su Zajednička lovišta.

Novo uređenje odnosa u lovstvu dalo je snažan poticaj unapređenju lovnog gospodarstva.

Za vrijeme Domovinskog rata značajno je narušeno ukupno lovno gospodarstvo i matični fond divljači. Hrvatske šume preuzimajući na gospodarenje dio kvalitetnih državnih lovišta, a preuzele su i obvezu nositelja razvoja i obnove ukupnog lovnog gospodarstva. Lovoovlaštenici su posebno zainteresirani za transfer tehnologije gospodarenja, mogućnosti unapređenja matičnog fonda divljači u lovištu i drugo.

Hrvatske šume prepoznale su svoju obvezu u odnosu na vlasnika Vladu Republike Hrvatske i lovište Podravlje – Podunavlje organizirano je tako da je utvrđen glavni cilj gospodarenja – uzgoj visokovrijednog baranjskog jelena s mogućnošću transfera rasplodnog materijala u druga lovišta Republike Hrvatske, a za uzgajalište divljači Mačkovac, uzgoj visokotrofejnih grla divlje svinje i mogućnost transfera rasplodnog materijala u druga lovišta.

Baranjski autoktoni jelen ima genetski vrlo značajan potencijal. Tijekom zadnje dvije godine Hrvatske šume d.o.o. otpremile su iz lovišta "Podravlje-podunavlje" ukupno 34 grla žive jelenske divljači u tri lovišta u Republici Hrvatskoj.

Procijenjeno je da je nužno ustanoviti poseban projekt, Kontrolirani uzgoj i zaštita jelena običnog (*Cervus elaphus*) što je i učinjeno u okviru lovišta Podravlje-podunavlje na objektu Šeprešhat površine 58 hektara. Devastirana lovišta Hrvatske napućivat će se trofejno i tjelesno kvalitetnim grlima iz lovišta Podravlje-podunavlje, čime će se povećati brojnost i kvaliteta populacije i poboljšati genetska struktura postojećih grla u lovištima.

Uzgajalište divljači Mačkovac ograđena je površina 887 ha u okviru otvorenog državnog lovišta Breznica. Selekcijom i posebno kontroliranim sparivanjem definirana je linija visoke trofejne vrijednosti veprova, uz bogato i vitalno potomstvo kod plotkinja. Takav genetski visoko vrijedan rasplodni materijal otpremljen je od 1993. godine na 18 lokacija u lovišta širom Republike Hrvatske. Ta akcija je zasigurno podigla kvalitetu lovne ponude divlje svinje u Republici Hrvatskoj.

* Mr. sc. Pavle Vratarić i Ivan Tarnaj, dipl. ing., Hrvatske šume d.o.o.

Rad na tako definiranim genetskim linijama posebno autoktone divljači bit će sigurno iskorišten i na području farmskog uzgoja divljači, što je marketinški vrlo zanimljivo. Treba očekivati sustavni poticaj proizvodnji rasplodnog materijala jelena običnog i divlje svinje kao ekološki vrijedne proizvodnje mesa divljači, po modelu kako je to uređeno Zakonom o poticajima u poljoprivredi i šumarstvu za uzgoj domaće stoke.

Možemo zaključiti da Država kao vlasnik u nekim svojim lovištima treba posebno zadužiti i podržati šumarstvo, za gospodarenje, na način da je u mogućnosti osigurati transfer genetski visoko vrijednog rasplodnog materijala radi napućivanja lovišta te unapređenja lovnog gospodarstva u vlastitim lovištima i lovištima drugih lovoovlaštenika.

UVOD – Introduction

Početak organiziranog lovnog gospodarjenja na području Republike Hrvatske računa se od osnivanja “Društva za obranu lovstva u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji”, čija su Pravila potvrđena 22. prosinca 1881. godine.

Novim zakonodavno-pravnim uređenjem lovnog gospodarjenja u Republici Hrvatskoj, donošenjem Zakona o lovu 1994. godine normativno je uređeno pravo

lova, unapređenje uzgoja, zaštite i korištenja divljači i njezinih dijelova. Prjelaskom na dominalni ili zakupni sustav prihvaćen je pravni sustav vlasništva, nedjeljivost prava lova od prava vlasništva na zemljištu, koji ima pravne posljedice prema pravilima građanskog prava, a u skladu s lovnim zakonodavstvima većine europskih zemalja.

ORGANIZACIJA LOVSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ Organization of hunting management in the Republic of Croatia

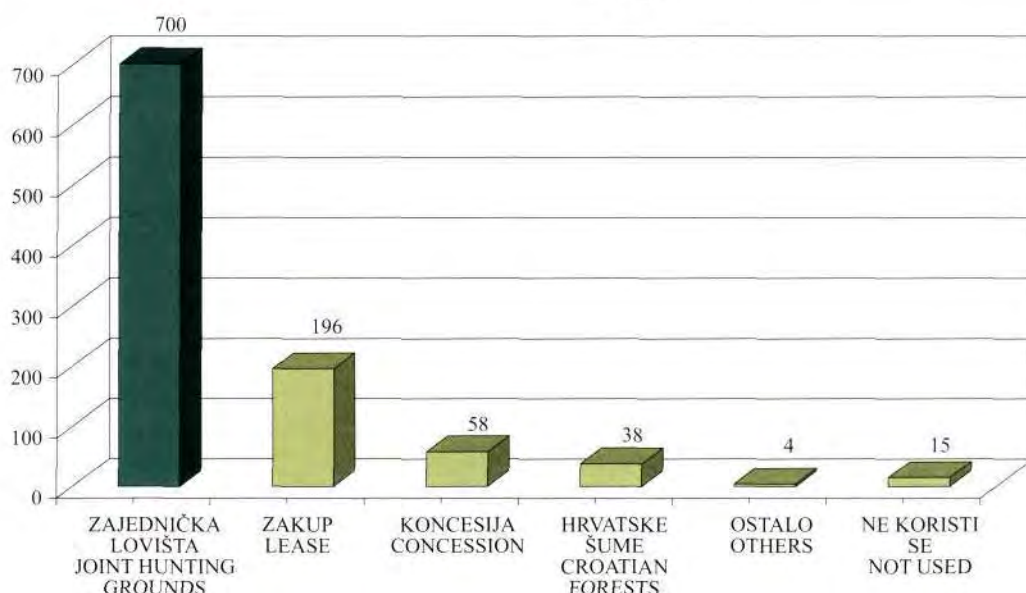
Danas su u Republici Hrvatskoj ustanovljena lovišta u državnom vlasništvu kojima dijelom gospodare Hrvatske šume d.o.o. i državna lovišta dodijeljena na gospodarenje putem natječaja kao koncesija ili zakup. Tamo gdje nije postojao interes za ustanovljenje lovišta u vlasništvu ili su vlasnici ispod tisuću hektara neprekinutog zemljišta, (što je minimum za ustanovljenje lovišta), ustanovljena su Zajednička lovišta, po istom postupku natječaja, na razini lokalne uprave, dodijeljena su putem zakupa na korištenje.

Ustanovljeno je:

310 vlastitih lovišta (državno vlasništvo) od toga:

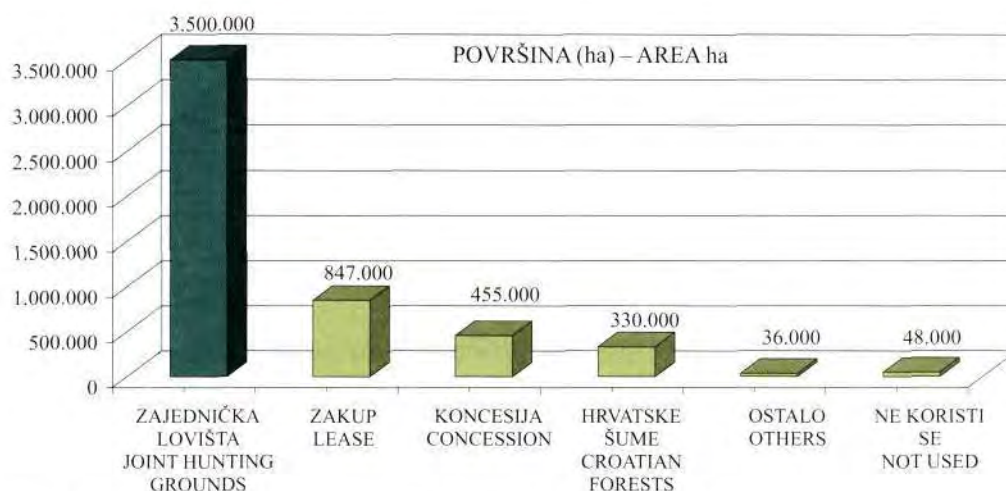
- 196 lovišta ostvaruju pravo lova putem zakupa,
- 58 lovišta ostvaruju pravo lova koncesijom,
- 38 lovišta gospodare «Hrvatske šume» d.o.o.,
- 2 lovišta gospodari Šumarski fakultet Zagreb,
- 1 lovište gospodari Agronomski fakultet Zagreb,
- 1 lovište gospodari Ministarstvo obrane RH,
- 15 lovišta trenutno nisu dodijeljena na korišćenje,

700 zajedničkih lovišta koja ostvaruju pravo lova zakupom.

Grafikon 1. Struktura ustanovljenih lovišta u republici Hrvatskoj

Graph 1 The structure of established hunting grounds in the Republic of Croatia

Grafikon 2. Struktura površina ustanovljenih lovišta u Republici Hrvatskoj
Graph 2 The area structure of established hunting grounds in the Republic of Croatia

Novo uređenje odnosa u lovstvu dalo je snažan poticaj unapređenju lovnog gospodarstva.

POTREBA OSIGURANJA RASPLODNOG MATERIJALA JELENA OBIČNOG I DIVLJE SVINJE Ensuring the breeding stock of red deer and wild boar

Državna politika u cilju razvoja ljudskih djelatnosti na svom području treba poticati razvoj određenih središta, koja će biti dalji nositelji razvoja cjeline ili dijelova područja određene ljudske aktivnosti.

U djelatnosti lovstva to je relativno organizacijski jednostavno, jer država u nekim vlastitim lovištima (državne šume) može odrediti obvezu i utvrditi cilj gospodarenja koji će imati ugrađenu željenu razvojnu komponentu.

Kada se na odrednom staništu iz bilo kojih razloga naruše stabilni prirodni odnosi, populacija lovne divljači najčešće reagira da se brojčano smanji, a unutar populacije narušava se dobna i spolna struktura, što vodi ka padu opće kvalitete grla takve populacije. Drastičan primjer je pojava svinjske kuge, kada je nužno u lovištu obnoviti populaciju s kvalitetnim grlima koja nose veterinarskim tretmanom ugrađenu zaštitu.

U Republici Hrvatskoj, posebice za vrijeme Domovinskog rata značajno je narušeno ukupno lovno gospodarstvo i matični fond divljači. Hrvatske šume d.o.o. preuzimajući na gospodarenje dio kvalitetnih državnih lovišta preuzele su i obvezu nositelja razvoja i obnove ukupnog lovnog gospodarstva. Lovoovlaštenici posebno su zainteresirani za transfer tehnologije gospodarenja, mogućnosti unapređenja matičnog fonda divljači u lovištu i drugo.

Hrvatske šume d.o.o. prepoznale su svoju obvezu u odnosu na vlasnika Vladu Republike Hrvatske, te je za lovište "Podravlje-Podunavlje" utvrđen glavni cilj gospodarenja – uzgoj visokovrijednog baranjskog jelena s mogućnosti transfera rasplodnog materijala u druga lovišta Republike Hrvatske, a za uzgajalište divljači "Mačkovac" utvrđen je glavni cilj gospodarenja – uzgoj visokotrofejnih grla divlje svinje, uz mogućnost transfera rasplodnog materijala u druga lovišta.

RAZVOJNI CENTRI ZA PROIZVODNJU RASPLODNOG MATERIJALA JELENA OBIČNOG I DIVLJE SVINJE

Development centre for the production of red deer and wild boar breeding stock

Lovište "Podravlje-Podunavlje"

Državno lovište broj XIV/9 "Podravlje-Podunavlje" nalazi se uz desnu obalu rijeke Dunava i donji tok rijeke Drave, unutar trokuta što ga čine mjesta Batina, Sarvaš i Erdut. Lovištem gospodare Hrvatske šume d.o.o. Zagreb, podružnica uprava šuma Osijek. Sa gledišta zaštite prirode, lovište je organizirano prema naj-

modernijim svjetskim standardima. Središnji dio površine oko 7.000 hektara poseban je zoološki rezervat "Kopački rit" tzv. *core zona* koja je isključena iz lovnog gospodarenja, nju okružuje park prirode "Kopački rit" površine oko 10.000 hektara tzv. *buffer zona* gdje se propisuju neka opća ograničenja, ali se normalno lovno gospodari jelonom, srnom i divljom svinjom, i treća tzv. *transition zona* površine oko 10.000 hektara,

gdje nema ograničenja glede zaštite prirode u svezi s lovnim gospodarenjem.

Ovo područje bilo je privremeno okupirano u razdoblju kolovoz 1991. do kolovoza 1997. godine, kada je mirnom reintegracijom područje Baranje i dio istočne Hrvatske vraćen pod državno-pravni sustav Republike Hrvatske. Za vrijeme ratnih djelovanja i privremene okupacije znatno je narušeno lovno gospodarstvo. Nakon mirne reintegracije prvi dojam je bio znatno smanjeno brojno stanje divljači, uz veliku zapašenost divljači. Potpuna zapašenost lovnotehničkih

objekata (hranilišta, visokih čeka), a posebice polja za ispašu divljači, (nisu košena šest godina). Radi poboljšanja staništa u prvoj godini počeli smo sa tarupiranjem polja za divljač, kako bi se osigurala mlada trava za kvalitetniju prehranu i prekinuo rast drvenastih nepoželjnih vrsta. Iznošena je hrana u hranilišta i sol u solišta. Pripremljena su moguća rikališta, tarupirani putevi i tršćana polja te obavljen najnužniji popravak dijela lovno-tehničkih objekata. Sljedećih godina nastavljena su ulaganja u obnovu staništa, razvoj matičnog stada i obnovu infrastrukture za prihvata gostiju.

Tablica 1. Jelenska divljač u lovištu "Podravlje-Podunavlje" osmotrena u vrijeme rike

Table 1 Game deer in the hunting ground "Podravlje-Podunavlje" observed in the rutting season

Godina Year	Jelenska divljač - viđeno grla – Deer game - sighted heads							Sveukupno grla jelenske divljači Total headcount of deer game
	Jeleni – Deer				Ukupno Total	Košute Hinds	Telad Calves	
	Rikajući Mating		Ostali Others					
5 - 8 godina 5 - 8 years	9 i više godina 9 and more years	Špizer Male yaerling	3 i više godina 3 and more years					
1997.	42	33	13	44	132	211	92	435
1998.	82	36	105	97	320	368	227	915
1999.	67	43	53	59	222	277	157	656
2000.	100	48	88	82	318	653	325	1296
2001.	133	82	183	171	569	534	324	1427

Tablica 2. Podaci o prebrojavanju jelenske divljači u lovištu "Podravlje-podunavlje"

Table 2 Date on deer game headcount in the hunting ground "Podravlje-Podunavlje"

Brojno stanje grla Number of heads	Jeleni – Deer				Košute i dvizice Hinds and Female yaerlings	Telad Calves	Sveukupno Total
	Špizer Male yaerling	do 5 god. up to 5 yrs	preko 5 god. over 5 yrs	Ukupno Total			
Ožujak 1991. March 1991	199	299	177	675	997	477	2149
Ožujak 1998. March 1998	45	83	40	168	513	322	1053
Ožujak 1999. March 1999	68	156	130	354	601	274	1229
Ožujak 2000. March 2000	144	151	65	360	782	271	1413
Ožujak 2001. March 2001	112	178	88	378	793	261	1432
Ožujak 2002. March 2002	142	137	47	326	760	224	1310

Na osnovi tablica 1 i 2 osmotrenih grla jelenske divljači u vrijeme rike od 1997. do 2001. godine i podataka prebrojavanja za 1991. godinu, kada su Hrvatske šume gospodarile lovištem i razdoblja poslije mirne reintegracije 1998. do 2002., možemo zaključiti da je zabilježen značajan napredak u populaciji jelena običnog. Lovnogospodarska osnova propisuje 1.600 grla za matično stado ili 8 grla na 100 hektara, s omjerom spolova 1:1, što bi prema planiranom razvoju fonda trebalo biti dostignuto 2004. godine.

Baranjski autoktoni jelen ima genetski vrlo značajan potencijal. Obveza lovoovlaštenika je osigurati mogućnost napučivanja drugih u ratu stradalih lovišta ovom divljači. Hrvatske šume d.o.o. po svom kadrovskom i tehničko-tehnološkom potencijalu mogu biti nositelji takvog projekta. Tijekom zadnje dvije godine isporučili smo iz lovišta "Podravlje-Podunavlje" ukupno 34 grla žive jelenske divljači i to 6 grla u lovište kod Čabra, 20 grla u lovište "Spačva" kod Vinkovaca i 8 grla u lovište "Radinje" kod Slavenskog Broda.

Kod jelenske divljači koprološkim i helmintološkim metodama utvrđena je nova vrsta helminata u našoj zemlji. Riječ je o parazitu *Fasciola magna*. Uzorci uzeti s različitih dijelova lovišta potvrdili su veliku raširenost ovog parazita. Procijenjeno je da je nužno ustanoviti poseban projekt "Kontrolirani uzgoj i zaštita jelena običnog (*Cervus elaphus*)", što je i učinjeno u okviru lovišta "Podravlje-Podunavlje" na objektu Šeprešhat, površine 58 hektara. Veterinarska struka utvrdila je način i vrijeme tretiranja divljači potrebnim lijekovima, koji bi trebali normalizirati zdravstveno stanje populacije divljači. Velika pomoć bržem postizanju toga cilja bit će isprobavanje lijekova, načina aplikacije te količine potrebne po grlu na uzgajanim primjercima u lovištu. Sva saznanja dobivena na uzgajanim grlima primijeniti će se na populaciji divljači u lovištu. Devastirana lovišta Hrvatske napučivala bi se trofejno i tjelesno kvalitetnim grlima iz lovišta "Podravlje-Podunavlje", čime bi se povećala brojnost i kvaliteta populacije i poboljšala genetska struktura postojećih grla u lovištu.

Uzgajalište divljači "Mačkovac"

Uzgajalište divljači "Mačkovac" ograđena je površina 887 ha u okviru otvorenog državnog lovišta "Brezni-

ca". Glavna uzgojna divljač je divlja svinja i jelen lopatar. Unutarnjim pregradama odvojeni su prostori uzgajališta i to: parilište, prostor za žensku prasad, prostor za mušku prasad, prostor za prašenje, dozrijevalište veprova i pomoćni prostori za manipulaciju.

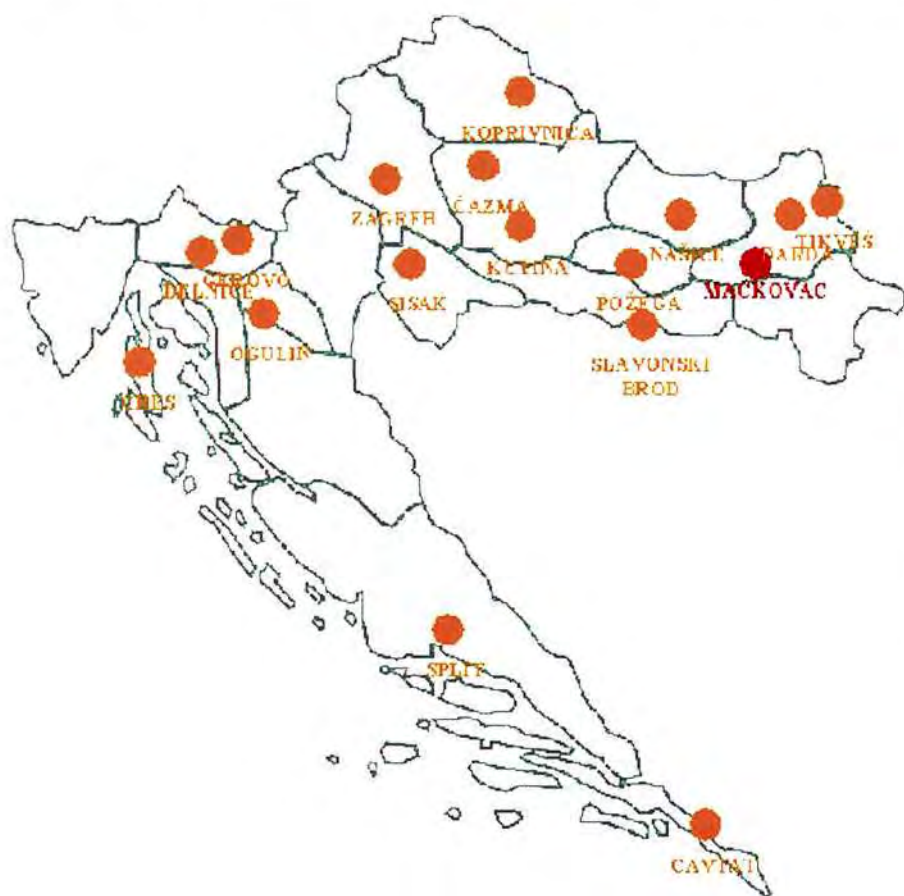
Uzgajalište divljači osnovano je 1987. godine s projektiranim rokom od 15 godina koji upravo ističe pa je potrebno programirano učiniti izmiještanja na dijelovima gdje je stanište narušeno, radi intenzivnog lovnog korišćenja, posebice u prostoru dozrijevališta veprova.

Prilikom osnivanja 1987. godine matično stado formirano je iz genetski visokovrijednih jedinki iz više poznatih uzgajališta divljih svinja u bivšoj državi i to: od 8 ženskih grla iz uzgajališta divljači „Zvečevo“ kod Požege, 15 ženskih grla iz uzgajališta "Koha" kod Darde, 20 ženskih i 10 muških grla iz uzgajališta "Nabrđe" i 8 muških grla iz uzgajališta "Karadorđevo".

Lovno gospodarenje uzgajalištem divljači "Mačkovac" vođeno je na vrlo visokoj stručnoj i znanstvenoj razini, uz prijavljene znanstvene projekte na temu "Farmski uzgoj divljači". Selekcijom i posebno kontroliranim sparivanjem, definirana je linija visoke trofejne vrijednosti veprova, uz bogato i vitalno potomstvo kod plotkinja. Od 9. 12. 1988. kada su u skupnom lovu odstrijeljena prva dva vepa do 13. 1. 2001. godine, za 13 godina

iz uzgajališta divljači "Mačkovac" ukupno je realizirano 278 grla veprova i to: 44 grla zlatnog odličja, 45 grla srebrnog odličja, 33 grla brončanog odličja i 156 grla veprova bez odličja. Obilježje divljih svinja iz uzgajališta "Mačkovac" je stabilan i visok srednji broj prasadi po oprasnoj plotkinji, za dvogodišnje plotkinje 3.85 - 4.30, a za starije 4.70 - 4.87 prasadi.

Takav genetski visoko vrijedan rasplodni materijal poslan je od 1993. godine na 18 lokacija u lovišta Republike Hrvatske. Otprema je izvršena u lovišta u blizini mjesta: Kutina, Gerovo, Našice, Požega Split, Cres, Čazma, Zagreb, Cavtat, Slavonski Brod, Ivanić Grad, Darda, Tikveš, Delnice, Koprivnica, Sisak i Ogulin (slika 1). Takva akcija zasigurno je podigla kvalitetu lovne ponude za divlju svinju u Republici Hrvatskoj.

Slika 1. Odredišta otpreme živih grla divljih svinja iz uzgajališta "Mačkovac"
Figure 1 Delivery sites of live heads from the breeding farm "Mačkovac"

ZAKLJUČAK – Conclusion

Možemo zaključiti da Država kao vlasnik, u nekim svojim lovištima kojima gospodare Hrvatske šume d.o.o., treba posebno propisati gospodarenje na način da se osigura transfer genetski visoko vrijednog rasplodnog materijala radi napučivanja lovišta i unapređenja lovnog gospodarstva u vlastitim lovištima i lovištima drugih lovoovlaštenika.

Rad na lako definiranim genetskim linijama posebno autoktone divljači bit će sigurno iskorišten i na po-

druđu farmskog uzgoja divljači, što će marketinški biti vrlo zanimljivo.

Treba očekivati sustavni poticaj proizvodnji rasplodnog materijala za jelena običnog i divlju svinju, kao ekološki vrlo vrijednoj proizvodnji mesa divljači, po modelu kako je to uređeno Zakonom o poticajima u poljoprivredi i šumarstvu za uzgoj domaće stoke.

SUMMARY: State hunting grounds managed in part by "Croatian Forests" and state hunting grounds managed on the basis of concessions or leasing are currently being established in the Republic of Croatia. Joint hunting grounds have been established in the areas where no interest was shown for founding privately owned hunting grounds or where less than one thousand hectares of continuous land were privately owned.

The new regulation of hunting relations has provided a strong impetus for the advancement of hunting management.

The total hunting management and the game parent fund was significantly decreased during the Home War. "Croatian Forests" has undertaken to manage a part of good quality state hunting grounds and has committed itself to developing and re-establishing overall hunting management. Hunting ground owners are particularly interested in the transfer of management technologies, possibilities of improving game parent funds in hunting grounds and other issues.

"Croatian Forests" have recognised their commitment in relation to the owner – the Republican Government. The Podravlje - Podunavlje hunting ground has been organised with the main management goal consisting of raising highly-valuable Baranja deer and providing the possibility of transferring the breeding stock into other hunting grounds in the Republic. The game breeding site of Mačkovac is intended for raising high-trophy wild boar and the possibility of breeding stock transfer into other hunting grounds. The autochthonous deer of Baranja has an important genetic potential. In the past two years "Croatian Forests" has supplied three hunting grounds in Croatia with a total of 34 heads of live deer game from the hunting ground "Podravlje - Podunavlje".

The need to establish a special project "Controlled breeding and protection of red deer (Cervus elaphus)" has been realised in the site of Šeprešhat sized 58 hectares within the hunting ground Podravlje - Podunavlje. This will increase the number and quality of the population and improve the genetic structure of the existing heads in the grounds. The game breeding site Mačkovac is a fenced area of 887 ha within the open state hunting ground Breznica. A line of high-trophy value of boars has been defined by selection and specially controlled breeding, combined with abundant and vital progeny by fertile females. In 1993, such genetically highly valuable breeding stock was delivered to 18 locations in the hunting grounds throughout Croatia. This resulted in an increased quality of game offer for wild boar in the Republic.

Work on the defined genetic lines of autochthonous game in particular will also be used in the field of game farming, which is very interesting from the marketing point of view. A systematic incentive to the production of breeding stock for red deer and wild boar as ecologically valuable game meat production should be expected, modelled on the Incentives Act in Agriculture and Forestry for Livestock Breeding.

It can be concluded that the State should debit and support forestry in the management of some of its hunting grounds so that it may ensure the transfer of genetically valuable breeding stock intended for populating hunting grounds and improving hunting management in their own and in other owners' hunting grounds.